

FRAZER-IMREGH MONIKA

Angelo Poliziano és humanista rajongói¹

Az alábbi forrásban Angelo Poliziano² levelezése negyedik könyvének záródarabjait olvashatjuk (Epistulae 4, 9–13), kivétel nélkül az ő tollából, amelyeket kevésbé ismert 15. századi humanisták számára írt. Közülük kettő a verseit küldte el neki, a harmadik lelkes támogatója volt a humanizmus ügyének, a negyedik pedig Poliziano műveinek egyik első kiadója. E levelek alapján tanulságként leszűrhető, hogy az ékesszólást és az eleganciát a szinte ismeretlennek mondható levelezőtárs irányában sem nélkülözheti az igazi szónok, így Poliziano „apróságoknak”, nugáknak számító írásai is mintadarabjai lehetnének egy, a levélírást bemutató tankönyvnek.

Kulcsszavak: Angelo Poliziano, Filippo Posco, Giovanni Gozze (Ivan Stijepo Gučetić), Roberto Salviati, Andrea Magnani, humanisták, levelezés

A négy levelezőtárs sorrendben a következő: Filippo Posco 15. századi költő, humanista,³ Pomponio Leto római iskolájához tartozott. Epigrammában dicsőítette többek között a pisai egyetem poétikatanárának, Lorenzo Lippinek (1442k–1485) a Marcus Aurelius korában élt anazarbosi Oppianos *Halieutica* (A halfogás művészete) című, görög nyelvű tankölteményének latin fordítását. Ezt a köszöntőjét belefoglalták a mű *editio princepsébe* is (Colle di Val d’ Elsa, Bono Gallo, 1478). Posco levélben kért véleményt Polizianótól a neki elküldött epigrammáit illetően,

---

¹ E forrásközlés a Poliziano *Epistulae* 1–4. könyvéből vett korábbi közlésekhez kapcsolódik e folyóirat, az *Antik Tanulmányok*, az *Orpheus Noster* és két konferenciakötet hasábjain: FRAZER-IMREGH (2020), FRAZER-IMREGH (2021a), FRAZER-IMREGH (2021b), FRAZER-IMREGH (2021c), FRAZER-IMREGH (2021d), FRAZER-IMREGH (2021e), FRAZER-IMREGH (2021f), FRAZER-IMREGH (2021g), FRAZER-IMREGH (2021h), FRAZER-IMREGH (2021i), FRAZER-IMREGH (2021j), FRAZER-IMREGH (2022), FRAZER-IMREGH (2023).

² Angelo Poliziano rövid életrajzát ld. FRAZER-IMREGH (2020: 47–51).

³ FALZONE (2005).

ezen kívül egy latin helyesírási kérdésben szintén tőle kért eligazítást. Poliziano mérsékelten dicsérte verseit, és példákban gazdag, kimerítő választ adott a kérdésfelvetésre (4, 9).

Ivan Stijepo Gučetić, dalmát nevén Giovanni Gozze, latinul Ioannes Gottius (Raguza, 1451–Raguza, 1502) dalmát-horvát humanista, költő, író és szónok a raguzai Gozze (Gučetić) nemesi családból.⁴ Kortársai nagyra értékelték költészetét, néhány versét belefoglalták gyűjteményes kiadásukba, például Jakov Bunić és Angelo Poliziano. Kiváló értelmiségiként az egyik leggazdagabb családi könyvtár tulajdonosa volt az akkori Ragusa (ma Dubrovnik) területén. Különféle feladatokat látott el szülővárosában, 1501-ben a Raguzai Köztársaság feje (ez egy hónapra terjedő tisztség volt akkoriban). Követként Nápolyban és Magyarországon tartózkodott, fennmaradt az 1493-ban tartott ünnepi beszéde II. Ulászló magyar és cseh királyhoz, *Panegyris Vladislao Hungarie et Bohemie regi, principi invictissimo, dicta* címmel. Kiterjedt költői életművéből ma mindössze három rövidebb verse ismert. Ő is elküldte költeményeit Polizianónak, aki superlativuszokban beszél róla (4, 10), és azt mondja, Gozze szerelmes versei még az ókori költők műveivel is felveszik a versenyt – ez komoly dicséret a költőóriás szájából. Tragikus módon, Picóhoz hasonlóan Gozze is elégette szerelmes verseinek három könyvét, és *Delphinus* című novellájának is nyoma veszett. Fiatalabb kortársa és barátja, a koszorús költő Ilija Crijević (1460k–1520), aki Rómában Pomponio Leto tanítványa volt, a humanizmus raguzai megalapítójának tartja. Gučetić Raguzától húsz kilométerre észak-nyugatra Cannosa (horvátul Trsteno) faluban egy tengerre néző villát építtetett, amelynek különlegességekben gazdag arborétuma néhány eredeti (500 éves) platánnal és a 18. században helyreállított reneszánsz Neptunuszökőkúttal együtt ma is látható.

Roberto Salviati (?–?), a nagymúltú és tehetős firenzei bankárcsalád sarja, akit szolgálatkészségéért és a tudósoknak nyújtott támogatásáért dicsér Poliziano egy rövid levélkében (4, 11).⁵ A család több férfitagja is Medici-lányt vett feleségül: a *gonfaloniere* tisztjét is viselő Alamanno, aki Caterina di Averardo de' Medicit vette el; ennek fia volt Giovanni, aki

⁴ GLIUBICH (1974: 103).

⁵ PALMAROCCHI (1936).

prior és *gonfaloniere* is volt. Az ő fia Iacopo, aki Lorenzo il Magnifico de' Medici lányát, Lucreziát vette feleségül; egyik lányuk, Maria pedig Giovanni delle Bande Nere neje lett. A Salviatik közül pisai érsek volt Francesco, akit a Pazzi-összeesküvésben való aktív részvétele és Giuliano de' Medici megölése miatt a Medici-párti firenzeiek 1478-ban felakasztottak. Három bíboros is kikerült a családból a későbbi századokban. Az itt magasztalt Roberto Giovanni Pico della Mirandola barátja volt, egyebet nem tudunk róla. Az alábbi levél úgy mutatja be őt mint a humanisták jóakaróját, aki ajánlásokkal és a megfelelő patrónusok előtt tett dicséretekkel vitte végbe jótéteményeit. A Salviati-család jelentőségét bizonyítja, hogy a 19. században Fiesole felé terjeszkedő Firenze egyik negyedét a család kisebbik villájáról nevezték el Salviatinónak. A család palotái közül az egyik a Via del Corsón a Palazzo Portinari-Salviati, ma a Banca Toscana székhelye, a másik, Michelozzo által tervezett épület a Via Ghibellinán a család 18. századi kihalásától fogva a Palazzo Borghese nevet viseli.

Andrea Magnani (1450k–1504k) bolognai humanista, udvari költő és fordító, a reneszánsz alkotóit támogató Giovanni Bentivoglio által uralt Bologna egyik legkiemelkedőbb alakja.⁶ Magnani kora számos humanistájával tartotta a kapcsolatot, latinul és népnyelven is írt, többnyire köszöntő epigrammákat és szonettekét, görögből Xenophón *Kyropaideia* című művéből Kyros végrendeletét (8, 7) népnyelvre fordította. Polizianóval kötött barátsága éppen az itt közölt levéltől (4, 12), illetve az ezt megelőző gratulációjától fogva követhető nyomon. Poliziano 1479-ben, majd Picóval együtt tett 1491-es kéziratbeszerző-körútja alkalmával több ízben is találkozott Magnanival Bolognában, amikor is Magnani segített Polizianónak, hogy a Santo Stefano kolostorában Cicero *De officiis* című művének egy régi kéziratát tanulmányozhassa, és összevethesse emendálás céljából a nála levő másik két kézirattal. Ennek eredményeit Poliziano a második *Miscellanea* (*Miscellaneorum centuria secunda*) 14. értekezésében foglalta össze. Poliziano útjegyzetében (München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm, 807) leírja, hogy Magnani megmutatta neki éremgyűjteményét. A bolognai humanista valószínűleg ekkor kérte el a

---

⁶ PONTARI (2006).

költő népnyelvi verseit, amelyek kéziratát a pratói Zanobi Masolini vitte el később Magnaninak. A kódexbe bemásolták Poliziano tárgyalt levelét és egy római feliratot, mivel Magnani a régiségek szenvedélyes gyűjtője is volt. Kettőjük kapcsolatának legfontosabb epizódja Poliziano latin nyelvű Héródianos-fordításának, a *Herodiani historiae sui temporis libri VIII* (A Római Birodalom története Marcus Aurelius halálától)⁷ bolognai kiadásához kötődik, amely fordítással VIII. Ince pápa bízta meg még 1484-ben. Amint a lenti levélből (4, 13) kiderül, Poliziano 1487 júliusában séta közben mondta tollba fordítását, amit a firenzei követ, Giovanni Lanfredini vitt el a pápának, de csak 1493 júniusában⁸ nyomtattak ki Rómában. A levél azonban egy hónappal e megjelenés előtt íródott, és ebben a firenzei költő Magnani azon kérésére reagál, hogy Bolognában is hadd jelentesse meg. Így is lett, és Poliziano kérésére Magnani egy másik bolognai humanistával (mindkettőjük barátjával), Alessandro Sartival együtt felügyelte a szedés munkálatait Francesco Benedetti nyomdájában. E kötetbe belefoglalták Poliziano ajánlását a pápának és Magnanihoz írt levelét is. Egyébként éppen egy esztendővel azelőtt, 1492-ben a két bolognai humanista Poliziano egy további, rövidebb művének kiadásáról is gondoskodott: ez a Lorenzo de' Medici haláláról megemlékező, Jacopo Antiquarihoz írt levele volt, az *Epistola de obitu Laurentii* (itt a 4, 2),⁹ amely szintén Benedetti nyomdájában jelent meg.

Források

- BUTLER 2006 Sh. BUTLER (ed., transl.), *A. Poliziano: Letters, Vol. 1, Books 1–4* (The I Tatti Renaissance Library 21), Cambridge Mass. – London, 2006.
- HÉRÓDIANOS 2005 FEHÉR B. – KOVÁCS P. (ford.), *Héródianos: A Római Birodalom története Marcus Aurelius halálától*, Budapest, 2005.

⁷ Az eredeti címe: Τῆς μετὰ Μάρκων βασιλείας ἱστορίαι. Magyarul: HÉRÓDIANOS (2005).

⁸ Tehát nem júliusban, mint Butler írja. Vö. BUTLER (2006: 353).

⁹ Magyarul ld. FRAZER-IMREGH (2021i).

Felhasznált irodalom

- FALZONE 2005 P. FALZONE, *Lorenzo Lippi*, Dizionario Biografico degli Italiani 65, Roma, 2005.
<https://www.treccani.it/enciclopedia/ricerca/Filippo-Posco/>
- FRAZER-IMREGH 2020a FRAZER-IMREGH M., „Ki remélhet magának nagyobb isteni segítséget?” – Angelo Poliziano vigaszlevele Gioviano Pontanóhoz Ferrante király halála alkalmával, *Antikvitás és Reneszánsz*, 6 (2020), 43–68. DOI: 10.14232/antikren.2020.6.43-68
- FRAZER-IMREGH 2020b FRAZER-IMREGH M., *Poliziano levele Piero de' Medicihez Róma, Firenze és Fiesole nevének etimológiájáról*, *Orpheus Noster*, 38 (2020/2), 103–109.
- FRAZER-IMREGH 2021a FRAZER-IMREGH M., „Gondold azt, hogy nem is levelet, hanem [...] az emberi élet minden kényelmét küldöd” – Angelo Poliziano és Girolamo Donato levelezése, *Antikvitás és Reneszánsz*, 7 (2021), 225–254. DOI: 10.14232/antikren.2021.7.225-254.
- FRAZER-IMREGH 2021b FRAZER-IMREGH M., *Poliziano ódája Giuliano de' Medici halálára. Bevezető és forrásközlés*, *Antik Tanulmányok*, 65 (2021/2), 255–260. DOI: 10.1556/092.2021.00018
- FRAZER-IMREGH 2021c FRAZER-IMREGH M., *Angelo Poliziano és Niccolò Leonicensó vitája a Naturalis historia egy helyéről*, *Antik Tanulmányok*, 65 (2021/2), 261–278. DOI: 10.1556/092.2021.00019
- FRAZER-IMREGH 2021d FRAZER-IMREGH M., *Angelo Poliziano bevezetője Levelei tizenkét könyve elé*, *Orpheus Noster*, 41 (2021/1), 102–104.
- FRAZER-IMREGH 2021e FRAZER-IMREGH M., *Poliziano és Ermolao Barbaro levelezése*, *Orpheus Noster*, 42 (2021/2), 112–120.
- FRAZER-IMREGH 2021f FRAZER-IMREGH M., *Girolamo Donato, Velence szónoklója, költő és filozófus*, *Orpheus Noster*, 43 (2021/3), 63–68.
- FRAZER-IMREGH 2021g FRAZER-IMREGH M., *Niccolò Leonicensó orvos, filozófus, az orvostudomány újkori reformjának atyja*, *Orpheus Noster*, 43 (2021/3), 69–80.
- FRAZER-IMREGH 2021h FRAZER-IMREGH M., *Angelo Poliziano és Battista Guarino levelezése*, *Orpheus Noster*, 43 (2021/3), 97–104.
- FRAZER-IMREGH 2021i FRAZER-IMREGH M., *Reneszánsz hősök – a tudós költő és pártfogója. Angelo Poliziano levele Lorenzo de' Medici haláláról*, in: Csízy K. – Hóvári J. (szerk.), *Hősök, mártírok, áldozatok, szentek*, Budapest, 2021, 155–172.
- FRAZER-IMREGH 2021j FRAZER-IMREGH M., *A tudós humanista küldetése és társadalmi szerepvállalása – Gioviano Pontano*, *Studia Caroliensia* (2021), 139–152.
- FRAZER-IMREGH 2022 FRAZER-IMREGH M., *Angelo Poliziano: Levelek, II. könyv, 1–2. levél (Filippo Beroaldo)*, *Orpheus Noster*, 46 (2022/2), 81–82.
- FRAZER-IMREGH 2023 FRAZER-IMREGH M., *Tévedett-e az Idősebb Plinius? Angelo Poliziano és Niccolò Leonicensó vitája a Naturalis historia egy helyéről*, in: Ta-

kács L. – Tóth O. (szerk.), *Az antik nevelés és öröksége (Hereditas Graeco-Latinitatis X.)*, Debrecen, 2023, 112–135.

- GLIUBICH 1974 S. GLIUBICH, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Forni, 1974.
- PALMAROCCHI 1936 R. PALMAROCCHI, *Salviati*, Enciclopedia Italiana, 1936.
https://www.treccani.it/enciclopedia/salviati_%28Enciclopedia-Italiana%29/
- PONTARI 2006 P. PONTARI, *Andrea Magnani*, Dizionario Biografico degli Italiani 67, Roma, 2006. [https://www.treccani.it/enciclopedia/andrea-magnani_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/andrea-magnani_(Dizionario-Biografico))

Angelo Poliziano and his Humanist Fans

The following source contains the concluding passages of the fourth book of Angelo Poliziano's Letters (Epistulae 4, 9–13), all of them from his pen, written for lesser-known 15th-century humanists. Two of them sent him their poems, the third one was an enthusiastic supporter of the cause of humanism, and the fourth was one of the first publishers of Poliziano's works. The lesson to be drawn from these letters is that a true orator cannot do without eloquence and elegance in the face of an almost unknown correspondent, and that even Poliziano's writings, which are 'trifles', could be the model for a textbook on epistolary writing.

Keywords: Angelo Poliziano, Filippo Posco, Giovanni Gozze (Ivan Stijepo Gučetić), Roberto Salviati, Andrea Magnani, humanists, correspondence

Angelo Poliziano: *Levelek*. Negyedik könyv 9–13.¹⁰

4. könyv, 9. levél

Angelo Poliziano Filippo Poscónak üdvözetét küldi

1. Azzal kedveskedtél nekem, hogy elküldted leveledet, epigrammaidat. Azt kérdezed, mit gondolok felőlük. Rövid leszek. Hibátlanok, vidámak, szellemesek, tele érzéssel, csipkelődéssel. Tökéletesnek mondhatnám őket, ha korunkkal és nem az antikvitással vetném össze őket.

2. Ami pedig kérdésedet illeti, hogy miért írom a 'quodquod' és az 'adque' szavakat inkább d-vel, mint t-vel, erre könnyen felelhetek. S hogy ne gondold azt, hogy rászedlek vagy becsaplak, idézni fogok néhány tanúságot, amelyek előtted sem ismeretlenek. A Campidoglio előcsarnokában, egy nemrégiben megtalált bronz Herkules-szobortól, azt hiszem, balra, van egy márványtábla, rajta vésett epigrammával, amely már alig látható, és így kezdődik: „Hercules invicte” [Legyőzhetetlen Herkules]. Ebben ezt is olvassuk: „administrandum quodannis” [kell szolgáltatni minden évben]. Megegyezik ezzel az írásmóddal az a nagyon régi Vergilius-kézirat,¹¹ amelyet nálatok a palota belső könyvtárában őriznek.¹² Ezt *maiuscola*-írással [csupa nagybetűvel] másolták, amelyből néhányat megvizsgálhatsz velem, csak a Bucolicából és a Georgicából, hogy ne kelljen az egész kötetet átlapoznod. Azt mondja: „Pocula bina novo spumante lacte quodannis” [Évenként két friss tejjel teli, habzó / csuprot]. S kicsit lejjebb: „Ut Baccho Cererique, tibi sic vota quodannis” [valamint évente Cérésnek / s Bacchusnak]. És ismét: „degenerare tamen, ni vis humana quodannis [fajul el mégis, hacsak emberi munka / évenként].”¹³ Majd: „nanque omne quodannis / terque quaterque solum scindendum” [így évenként a barázdát / háromszor-négyszer

¹⁰ A fordítást az alábbi szövegkiadás alapján készítettem: BUTLER (2006: 274–286).

¹¹ Poliziano arról a késő antik kézitról beszél, amelyet olykor Vergilius Romanusként neveznek meg, s amely ma a Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. lat. 3867. jelölésű kódex.

¹² Azaz Rómában, a Vatikáni Könyvtárban.

¹³ Ez a mondat szerepel ugyan BUTLER kiadásában a latin szövegben, de hiányzik a fordításban. BUTLER (2006: 276–277).

végig kell törni].¹⁴ De ezt is: 'adque' hasonló módon írják. És ne ütközz meg azon, hogy az Anio folyó¹⁵ Narses¹⁶ által épített hídján másként találd: „Atque interruptum continuatur iter” [És folytatódjon a félbeszakított út], kivéve, ha úgy gondolod, annak a műveletlen századnak az álláspontján kellene lennünk. Én inkább Quintilianust szeretném követni, aki a szép beszéd tanításáról írt könyvében mint ízetlenséget kigúnyolta azt a különbségtételt, amelyet sokan megőriztek, hogy amikor az 'ad' prepozíció, d-t, amikor kötőszó, t-t kap.¹⁷ Ezért a régi írásmód nyomait mind a mai napig megtalálhatod magánál Vergiliusnál, mint: „adque humiles habitare casas” [és kicsiny házban élni], „ad mihi sese offert ultro” [nekem meg önként ajánlkozik], „adque iterum ad Troiam” [és ismét Trójába], „adque aere Menalcha” [és ércel, Menalchas], „adque solo proceras erigit alnos” [és a földből kisarjasztotta a sudár égerfákat], „adque utinam ex vobis unus” [és bárcsak közületek egy], „adque adversos detinet hostis” [és visszatart a gyűlölt ellenség],¹⁸ és ezer más esetben, hogy még szorosabb korlátok közé szorítkozzam, mint ahogy ígértem.

3. A minap azt kérdezi tőlem Lollio barátom,¹⁹ miért járok el ugyanígy az 'adgredior' igénél, s meggondolásában (ha nem tévedek) egyrészt a megszokás ereje, másrészt Priskianos tekintélye vezeti, én azonban e helytelen szokástól a régiséghez fellebbezve annak helyes útjára szólítom. Ha időd engedi, pillants bele ugyanabba a könyvbe!²⁰ Úgy hiszem, így fogod találni: „Adgredere, o magnos aderit iam tempus honores” [Törj méltó tisztségre tehát, az idő közel immár].²¹ És hasonlóképpen: „Adgressi, nam saepe senex spe carminis ambos / luserat.” [Meglepik és

¹⁴ Verg. *Ecl.* 5, 67; 5, 79; *G.* 1, 198; 2, 398–399. Ford. Lakatos István.

¹⁵ Anio (régibbi neve: Anien) folyó Latiumban, amely Tibur (ma Tivoli) mellett folyt, és a Tiberisbe ömlött, ma Teverone.

¹⁶ Narses Kr. u. 6. századi perzsa-örmény származású hadvezér (eunuch), aki Iustinianus számára visszafoglalta és kormányozta Itáliát.

¹⁷ Quint. *Inst.* 1, 7, 5.

¹⁸ Verg. *Ecl.* 2, 29; 3, 66; 4, 36; 5, 90; 6, 63; 10, 35; 10, 45. Saját fordításaim.

¹⁹ Egy Rómában tevékenykedő, Pomponio Leto köreiből tartozó humanista felvett neve, a kérdés levélben érkezett.

²⁰ Tudniillik Vergilius *Eclogáiba*.

²¹ Verg. *Ecl.* 4, 48. Ford. Lakatos István.

(mivel annyit ígérte dalát, de becsapta / Őket a vén].²² S ezen a helyen bizony nekem nagyon is gyengének és ingatagnak tűnik Priskianos tekintélye (már bocsánat, hogy ezt mondom), mert hiszen azt gondolja, hogy inkább az írók hibájából, mint valamilyen meggondolásból történt, hogy az 'adfatur', 'adludo', 'adrideo', 'adnitor', 'adsumo' alakok megtartják a 'd'-t. Ő ugyanis úgy véli, hogy ezt a hibát még a császárok tiszteletére vert érméken is elkövezték, amelyeken más egyebet is ugyanígy írnak, de kétségkívül az 'adlocutio'-t 'd'-vel és soha nem 'l'-lel írják.

4. Ám ti, túlságosan is kedélyes és finom emberek, bizonyára tréfát űztök velem, hiszen Pomponio²³ ott van nálatok, otthonotokban, aki az egész antikvitás és az egész irodalom legnagyobb szakértője, így én, az avatatlan, „baglyot viszek Athénba”.²⁴

5. Ám immár élj boldogul, és ments ki Lolliónál elfoglaltságaimra hivatkozva, tudniillik neki nem küldök most e futár révén egyéb levelet.

Élj boldogul!

4. könyv, 10. levél

Angelo Poliziano a ragusai Ivan Gučetićnek üdvözetét küldi

1. Jóllehet ezekben, a negyvennapos böjt végéhez közelítő napokban a gyülekezetben a Szentírás magyarázatával voltam elfoglalva, mégis végigolvastam verseskönyveidet, amelyeket egyedülálló szívélyességed és egymás iránt érzett ragaszkodásunk jegyében nekem dedikáltál. Ezek természetesen a legnagyobb örömmel töltöttek el, és még annál is nagyobb csodálatot keltettek bennem. Mert kérdem én, kit ne gyönyörködtetne verseid édes melódiája, elevensége, kifinomultsága, az a sok csipkelődés, élc, szójáték, az a hatalmas műveltség, nagy változatosság, az a mindenütt jelenlevő báj és vonzóerő? Ki ne döbbenne meg annak hallatán, hogy egy illyriai ember, aki kereskedelemmel foglalkozik (ahogy Plautus mondja), és még élete virágjában van, akkora előrehaladást tett

²² Verg. *Ecl.* 6, 18.

²³ Pomponio Leto, ld. 1, 15–18. levél.

²⁴ Görög szólásmondás, amely azon alapult, hogy Athénban, Pallas Athéné városában az istennő szent állata, a bagoly igen gyakori madár volt. Magyar megfelelője: „Dunába vizet hordani.”

a költészet minden ágában, hogy nem csupán kortársaival, de még az ókori szerzőkkel is összevethető?

2. Ha nem félnék attól, hogy úgy tűnne, szeretetem miatt eléggé részrehajló vagyok, vagy egy kis hízelgéssel akarlak megnyerni magamnak, kétségkívül végigmennék egyenként minden olyan dolgon, amiről a költeményeidben én merészen úgy látom, hogy megállja a helyét az antikvitással szemben. De tényleg így vélem: ezek a könyvek annyira végtelenül kiforrottak és abszolút tökéletesek, hogy a megtestestült irigység sem tudna bennük joggal bármi kivetnivalót találni. Századunk (bármilyen is) tartozik neked, tudniillik mert te a régiekkel felérővé tetted, legalább a teljesítményeknek ebben a nemében. Én a magam nevében örökké szóló köszönetet mondok neked, mint akit te verseid révén a halhatatlanság ragyogásával ajándékoztál meg. Ugyanis meg vagyok róla győződve, hogy olyan csinosak ezek a költemények, olyan kedvesek, ékesek és szépek, hogy állni fogják az idő minden sarát.²⁵

Élj boldogul!

4. könyv, 11. levél

Angelo Poliziano barátjának, Roberto Salviatinak üdvözetét küldi

Nagy rajongás vesz körül, kedves Robertóm, hiszen a tudós fők oly versengve dicsérnek, mintha annál tudósabbnak tartanák őket mások, minél inkább dicsérnének téged. Csodálatos megtiszteltetés, de nem érdemtelenül! Hiszen a soraik iránt tanúsított szolgálatkészséged eredménye az, hogy nem az számít gyarló hízelgőnek, aki dicsér, hanem aki nem dicsér, azt tartják hálátlan gonosznak. Mert oly lelkesen támogatód a tudósok közül az igyekvőt, hogy még az irigynek sem lehet egy szava sem ez ellen. Ezért kérlek, ne bánd ezt a szokásodat, amely sokkal nagyobb fénnel övezi nevedet, mint bármilyen katonai siker. Mert a dicsőség emléke soha nem múlik el, ha az a tudós embereknek nem annyira az eszébe, hanem a lelkébe vésődött bele.

Élj boldogul!

---

²⁵ Tragikus módon éppen a szerzőjük égette el őket, ld. a levelek bevezetőjét.

4. könyv, 12. levél

Angelo Poliziano barátjának, a bolognai Andrea Magnaninak üdvözetét küldi

1. Nem lustaságomnak, de nem is teendőimnek tudható be egészen (bár az utóbbiból akad bőven), hogy legutóbbi leveledre még nem válaszoltam, hanem inkább kedvességednek, amely már annyira közismert, hogy miatta már szinte azt gondoltam, bármit megengedhetek magamnak irányodban. Úgyhogy, ha szeretnéd megtartani a nyájasság e címkéjét, amelyet gyakorlatoddal már magadévá tettél, akkor nem tudsz és nem is szabad haragudnod rám hallgatásomért.

2. Hogy *Miscellaneámat* annyira kedveled, hogy az *Attikai éjszakákhoz* hasonlítod, nos jobb szeretném, ha kevésbé lennél általában nyájás, hogy ezt a mű érdemének tudják be, és ne természetednek, amely mindig kész arra, hogy ilyeneket írjon. Mindazáltal, kérlek, ne hagyj fel azzal, hogy így dicsérsz engem, még ha nem is érdemlem meg! Többnyire ugyanis a hamis dicséret legalább annyira jól esik az embernek, mint az igazi, merthogy kedvesebbnek tűnik az ajándékba adott adomány, mint az, amely kötelező volt.

Élj boldogul!

Firenze, 1489. január 16.

4. könyv, 13. levél

Angelo Poliziano barátjának, Andrea Magnaninak üdvözetét küldi

1. Azt írod, az ottani nyomdászok rimánkodva kérik tőled Héródianosomat.²⁶ (Joggal nevezem őt az enyémmek, hiszen én fordítottam latinra.)²⁷ Majd azt kéred tőlem, hogy küldjem vissza neked a saját példányodat a javításaimmal – ők akarják így, mondod. Visszaküldöm, de az igazat megvallva csak enyhén, s nem annyira szigorúan javítva, úgy, hogy többet találj az én hibáimból, mint az írnokéiból.

2. Ennek ellenére úgy vélném, hogy stílusommal, azaz a fordító stílusával valamivel elnézőbbnek kellene lenni, mint amikor írok. Hiszen jobban számot ad a stílusról mindaz, amit írsz esetleg, ahol szabadon

²⁶ Ld. a bevezetőt.

²⁷ Szó szerint „én ajándékoztam meg a latinitással”, ami római jogi terminus.

szárnyalhatsz, mint amit fordítasz, ahol nem térhetsz el a megírt szövegtől. Tegyük még hozzá, hogy ezzel a fordítási feladattal nem erőltettem meg túlságosan magam, merthogy néhány nap alatt diktáltam le csak úgy séta közben. Úgyhogy annyira távol áll tőlem, hogy ezért dicséretet várjak, hogy még azt is nagyon jónak találom, ha elkerülöm majd a súlyosabb kritikát. Ezért mind a többi barátomnak, mind neked nemcsak elengedem, hogy bárhogy is megvédelmezd e munkát, de meg is tiltom, s épen megőrizlek titeket más dolgokra, amiket később adok ki.

3. És bár igen sokan vannak nálatok,²⁸ akik rendkívüli módon kedveznek nekem, mégis egyedül te vagy az, a családnevedre nagyon is méltó Andrea Magnani,²⁹ akit a legtöbbre tartanék. Ennek oka egyrészt, hogy jó családból származol, tehetős és megbecsült vagy, másrészt, hogy szellemed kifinomult, természeted igen kedves, egyedülállóan elragadó vagy (bármit teszel vagy mondasz, de még akkor is, ha meg se szólalsz vagy semmit nem csinálsz), pusztá tekintetteddel, mint mondják, megnyered magadnak az embereket. Ennélfogva a világon senkitől sem félek, feltéve, hogy te a pártomat fogod. Ugyanis senki nem fog Polizianóról rosszat gondolni, aki látja, hogy Magnani kedveli őt.

4. Most egyetlen egy dolgot kérek tőled. Az egyéb munkáim iránt tanúsított gondosságodra kérlek, figyelj oda, hogy ami nyomásra kerül, abban a szedéskor a lehető legkevesebb hiba keletkezzék az eredetihez képest, és hogy azok a jegyzetek se maradjanak ki, amelyeket a lapszélékre írtam. Ezen helyek közül három vagy négy olyat találsz, ahol a romlott görög szöveg miatt kellett mentetetőznöm. Ennek a feladatnak az elvégzésére senki alkalmasabbat nem találhatnál, és senkit, aki nagyobb hasznodra lehetne, mint Alessandro Sarti, aki városodból való, tudós ember és jószándékkal van irántam, azontúl (amit én ezügyben³⁰ a legfontosabbnak tartok) sohasem késlekedik a baráti segítségben.

Élj boldogul!

A fiesolei vidéki házban, 1493. május 6.

---

²⁸ Azaz Bolognában.

²⁹ Latin megfelelője, a *magnanimus* azt jelenti, hogy 'nagylelkű'.

³⁰ *In hac re*. BUTLER kihagyja, vö. BUTLER (2006: 287).